

Fiilimsi

Fiilimsi (Eylemsi)

Fiil kök ya da gövdelerine getirilen birtakım eklerle yapılan ve isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılan kelimelere fiilimsi (eylemsi) denir.

- Dayımın askerden gelmesine üç ay kaldı.
- Irmakta yüzen çocukları uyardım.
- Başından geçenleri gülerek anlattı.

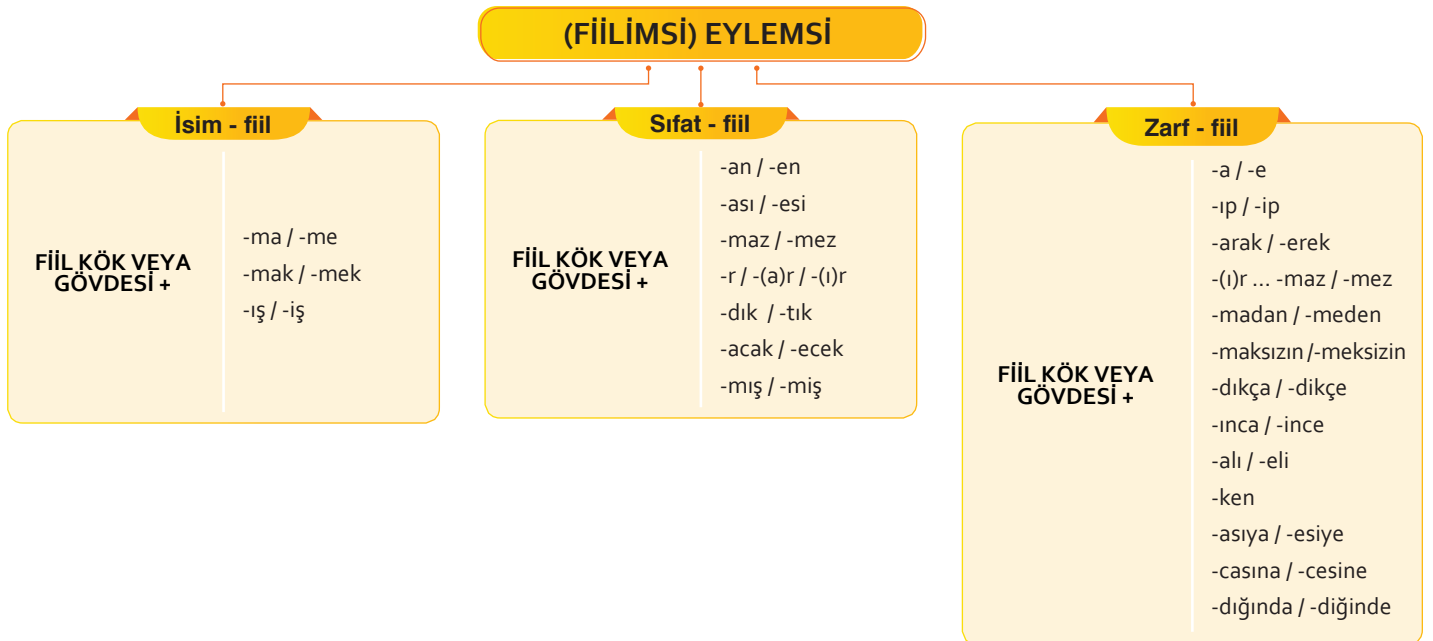
DİKKAT!

Fiilimsiler ve fiiller birbirine karıştırılabilir. Çünkü her ikisi de fiil kök ya da gövdesine sahiptir. Fiiller kip ve şahıs eki alır, fiilimsiler ise bu ekleri almaz.

- “Tavukların hepsi kümeden kaçtı.” cümlesindeki altı çizili sözcük çekimli fiildir çünkü geçmiş zaman eki ve 3. tekil şahıs eki almıştır.
- “Tavuklardan biri kümeden kaçmak istedi.” cümlesindeki altı çizili sözcük fiilimsidir ve bu sözcük kip ve şahıs eki almamıştır.

Örnek

- Hastalanan çocuğun yakınları ziyarete gelmiş.
- Bu konuyu açmak istemiyorum.
- Öğretmenini arayıp yarın için izin istedi.

1. İsim-Fiil (Mastar)

Fiil kök ya da gövdelerine getirilen “-ma, -ış, -mak” ekleriyle yapılır.

- Zilin çalmasını bekliyorum.
- Bakışlarını masadaki pastadan ayıramıyordu.
- Gitmek mi zor kalmak mı?
- Sınavın bitmesine yarım saat kaldı.
- Gülüşü dedesini andırıyor.
- Yıldız futbolcu takımdan ayrılmak istiyor.

DİKKAT!

-ma, -me eki hem isim fiil hem de olumsuzluk eki olarak kullanılmaktadır:

- Bana bir daha bunları anlatma.
- Konuyu anlatma görevi bugün benimdi.

DİKKAT!

İsim-fiil ekini alan bazı kelimeler fiilimsi olma özelliğini tamamen kaybeder. Bu kelimeler bir varlığa kalıcı ad olur.

- Babam hepimize dondurma ısmarladı.
- Yağışlar hafta sonu da etkisini sürdürecektir.
- Ateşi yakmak için çakmak istedi.
- Dedem, fidanları dikmek için kazmayla toprağı kazdı.
- Bu bayram, kavurmayı fazla kaçırmışım.

DİKKAT!

Sıfat fiilin iki görevi vardır:

1. Sıfat

- Maça gelen seyirciler, keyifli vakit geçirdiler.
- Gülü seven kişi, dikenine katlanır.

2. Adlaşmış Sıfat

- Maça gelenler, keyifli vakit geçirdiler.
- Gülü seven, dikenine katlanır.

DİKKAT!

Fiile getirilen tüm yapım ekleri fiilimsi değildir. Bu ekler, fiilden isim yapan ekler olarak da kullanılabilir.

- Sana sonsuz saygı duyuyorum.
- Yaşam; bizi nerelere götürür, bilinmez.

Örnek

Fiil kökünden türediğı ve olumsuzu, fiiller gibi “-ma/-me” eki ile yapılabildiğı hâlde kip eki alamayan sözcüklere “fiilimsi” denir.

Buna göre,

- I. Bağışlar sayesinde bir kütüphane dolusu kitap birikmiş.
- II. Suyun birikmesi birkaç saati bulacak gibi görünüyor.
- III. Tarih ve arkeoloji alanlarında büyük birikim sahibidir.

cümlelerinin hangilerindeki altı çizili sözcükler fiilimsi değildir?

- A) Yalnız I. B) Yalnız II.
C) I ve II. D) II ve III

Örnek

Bazı sözcükler isim-fiil eki aldığı hâlde kalıplaşarak bir varlığın, kavramın ismi olur. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmez. Örneğin “Bura-ya çivi çakmak yasaktır.” cümlesindeki “çakmak” sözcüğü fiilimsidir. “Ateş yakmak için yanına çakmak al.” cümlesindeki “çakmak” sözcüğü ise isimdir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde fiilimsi eki aldığı halde, kalıplaşarak bir varlığı veya kavramı karşılayan sözcük yoktur?

- A) Arkadaşım Eren’le okuldan çıkınca dondurma yedik.
- B) Dedem, çam fidanını dikmek için kazmayla çukur kazdı.
- C) Teyzemin yaptığı sarmayı öğretmenimiz de çok beğendi.
- D) 8/A sınıfı deney yapmak üzere laboratuvara gitti.

Örnek

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ma/me” ekini alan sözcük isim,-fiildir?

- A) Meyveleri toplarken dalları sakın kırma.
- B) Fazla yem atma akvaryumdaki balıklara.
- C) Kamp yerinde ateş yakma işi benimdi.
- D) Şiir okurken kardeşini güldürme.

2. Sıfat-Fiil (Ortaç)

Fiil kök ya da gövdelerine getirilen “an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” ekleriyle yapılır. Sıfat-fiil ekini alan kelimeler genellikle önlerindeki ismi niteler.

- ❖ Soruyu bilen öğrencilere hediye vereceğim.
- ❖ Kırılalı ellerimle vurmasaydım ona.
- ❖ Kabul edilmez teklifler sundu.
- ❖ Döner sermayeden herkese pay veriliyor.
- ❖ Gezmedik yer bırakmadı.
- ❖ Ödenecek faturaları bir kenara ayırdı.
- ❖ Küflenmiş ekmekleri ne yapalım?
- ❖ Aradan üç saat geçti ama gelen giden olmadı.

DİKKAT!

Bazı sıfat fiiller, çekimli fiillerle karıştırılabilirler. Bu sözcükleri cümledeki kullanımlarıyla değerlendirmek gerekir.

- ❖ Bu paketler kargoyla gönderilecek.
Çekimli Fiil
- ❖ Gönderilecek paketler hazırlandı.
Sıfat Fiil
- ❖ Hasta vaka sayısı iki yüzü geçmiş.
- ❖ Geçmiş yıllarda iyi arkadaştık.

DİKKAT!

Sıfat-fiil ekini alan bazı kelimeler fiilimsi olma özelliğini tamamen kaybeder. Bu kelimeler bir varlığa kalıcı ad olur.

- Tiyatro salonuna yiyecek ve içecek getirmek yasak.
- Kasabanın girişinde büyük bir çağlayan vardı.
- Okula gitmek için dolmuşa bindi.
- Yazarın yeni kitabını aldın mı?
- Kışın ortasında yakacağımız bitti.
- Kırtasiyeden kalem ve açacak aldım.

Örnek

"Fotoğrafa bakınca seni hemen tanıdım." cümlesinde "tanıdım" sözcüğü çekimli bir "fiil"dir ve cümlemin yüklemidir. "Hayvanat bahçesinde tanıdık hayvanlar vardı." cümlesinde ise "tanıdık" sözcüğü fiil anlamını korumakla birlikte sıfat görevinde olduğu için "sıfat-fiil"dir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat-fiil vardır?

A)

Annem, yıkanacak çamaşırları çamaşır makinesinin önüne yığmıştı.

Yağız

B)

Okuma yazmayı öğrenince her hafta bir kitap bitirmeye başladı.

Zeynep

C)

Yaralı martıyı bir kutuya koyup veterinerine götürmeliyiz.

Efe

D)

Anneme telefon etmek için arkadaşımın cep telefonunu istedim.

Asel

Örnek

Bazı sözcükler sıfat-fiil eki aldığı hâlde kalıplaşarak bir varlığın, kavramın ismi olur. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmez. Örneğin “Buğdayla dolmuş başaklar sapsarıydı.” cümlesindeki “dolmuş” sözcüğü fiilimsidir, “Dolmuş gelmeyince otobüse bindim.” cümlesindeki “dolmuş” sözcüğü ise isimdir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde fiilimsi eki aldığı hâlde, kalıplaşarak bir varlığı veya kavramı karşılayan sözcük vardır?

- A) Sınava girecekler sınavdan yarım saat önce sınav yerinde olsunlar.
- B) Bana dar gelen elbiseyi arkadaşım Ebru'ya hediye ettim.
- C) Kompozisyonun başlığını tükenmez kalemle yazmalısın.
- D) Vadideki çağılayanın sesi kasabanın merkezine kadar geliyordu.

Örnek

Sıfat-fiil eklerinden “-acak, -mış, -r, -mez” ekleri zaman eki olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle cümlede bu eki almış olan her sözcük sıfat-fiil görevinde kullanılmayacaktır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-mış / -miş” ekini alan sözcük sıfat-fiil göreviyle kullanılmıştır?

- A) Babam eve davet etmiş askerlik arkadaşını.
- B) Bu sabah fırında ekmek erken tükenmiş.
- C) Ağacın dibindeki çürümüş elmaları inekler çok sever.
- D) Dedemin köydeki evinin çatısı çökmüş.

3. Zarf –Fiil (Bağ Fiil, Ulaç)

Fiil kök ya da gövdelerine getirilen “-asiye, -maden, -dığında, -ip, -ince, -eli, -kan, -a ... -a, -dıkça, -arak, -casına, -r...mez” ekleriyle yapılır. Zarf-fiil ekini alan kelimeler cümlede zarf görevinde kullanılır. Bu ekleri alan sözcükler cümleye zaman, durum ve sebep anlamı katar.

- Küçük kardeşini kucağına alıp doyasıya öptü. (Durum)
- Yola çıkmadan önce çantasını kontrol etti. (Zaman)
- Kar başladığında okuldan yeni çıkmıştım. (Zaman)
- Sarı bir yaprak dalından kopup önüme düştü. (Durum)
- Yaz gelince ailecek birkaç gün yayladaki evimizde kalırız. (Zaman)

DİKKAT!

Zarf fiil yapan –asıya eki ile sıfat fiil yapan –ası ekiyle; zarf fiil yapan –dığında eki ise sıfat fiil yapan –dık ekiyle; zarf fiil yapan –madan eki, isim fiil yapan -ma ekiyle karıştırılmamalıdır:

- Babasına doyasıya sarıldı.
- Doyasıya aşklar yaşamıştık.
- Ankara'ya geldiğinde beni arayacaktır.
- Hazırladığı proje ödüllendirildi.
- Benimle konuşmadan kararını verme!
- Bu konuşmadan bir sonuç alamadık.

Örnek

Yaşadığımız dünyaya karşı taşıdığımız sorumlulukları fark etmemiz için en ideal zamanlar ilk çocukluk yıllarımız. Yere çöp atmama, ağaçların dallarını kırmama, çiçekleri koparmama gibi birçok şey bu dönemde edindirilir. Bunda en büyük pay kitaplara ait. Eğitim Uzmanı Bilge Buhan Musa, geri dönüşüm üzerine **çıkardığı** dört yeni hikâye

kitabıyla çocuklara çevre bilinci kazandırmayı hedefliyor. Bilge Buhan Musa, doğanın nasıl korunabileceğini kitaplarında verdiği yöntemlerle **somutlaştırıp** çocukların bunu davranışa kolayca dönüştü-

rebileceklerini belirtiyor. Eğitimci yazarın yayımlanan hikâye serisi, çocukların kitaptaki kahramanlarla empati kurmalarını sağlıyor ve gezegenimize karşı sorumluluklarını yerine **getirmelerine** aracı oluyor.

Bu hikâye serisi dört farklı kitaptan oluşuyor. “Yaşlı Çınar Ağacı”nda kâğıdın, “Meraklı Yeşil Şişe”de camın, “Beyaz Plastik Bardak”ta plastiğin geri dönüşümü anlatılıyor. “Geri Kazanım Atölyesi”nde ise kullandığımız eşyalardan geri dönüşüme **gitmeden** ne şekilde faydalanabile-

ceğimiz dile getiriliyor.

Bu metindeki numaralanmış kelimelerden hangileri zarf-fiildir?

- A) I ve II.
- B) I ve III.
- C) II ve IV.
- D) III ve IV.

Örnek

Zarf-fiil ekini alan sözcükler cümleye zaman ya da durum anlamı katar. "Ayağına diken battığı için seke seke yürüyordu." cümlesine "seke seke" zarf-fiili "durum" anlamı katmıştır.

Bu açıklamaya göre zarf-fiil aşağıdaki cümlelerin hangisine diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?

- A) Melek teyzem boş zamanlarını dikiş dikerek değerlendirir.
- B) Erkan Bey, arabaya biner binmez emniyet kemerini takar.
- C) Bahçedeki köpek durmaksızın havlıyordu.
- D) Lunaparka giden çocuklar doyasıya eğlenmişler.

Örnek

Gurbet ele düştü yolum

Ağlayıp gezer yürürüm

Bu dizelerdeki fiilimsinin türce özdeşi aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Dereye düşen yavru köpeği kurtarmak üç saatimizi aldı.
- B) Dişlerini düzenli fırçalamayınca dişleri çürümeye başladı.
- C) Annem küçülen kazaklarımı komşumuzun oğluna verdi.
- D) Çocuklarla arkadaşlık kuruşu hepimize örnek olmuştu.

DİKKAT!

Fiilimsiler cümle içinde diğer kelimelerle söz grubu oluşturabilir.

- ❖ Çamurda bata çıka ilerleyen araba babamın. (Sıfat tamlaması)
- ❖ Neşe'nin gülüşü annemin gülüşüne benziyor. (İsim tamlaması)

Fiilimsi yardımıyla çok uzun cümleler kurulabilir, fiilimsi yardımıyla cümleler birleştirilebilir.

- ❖ Dün akşam başlayan fırtına saatlerce etkili oldu. Fırtına yüzünden kasabadaki evlerin çatıları uçtu.
- ❖ Dün akşam başlayan ve saatlerce etkili olan fırtına yüzünden kasabadaki evlerin çatıları uçtu.

Fiilimsiler, fiil kip ve kişi eklerini almazlar, yani fiiller gibi çekime girmezler.

- ❖ Geliyor Fiil (Kip ve şahıs eki almış.)
- ❖ Gelen Fiilimsi (Kip ve şahıs eki almaz.)

DİKKAT!

Fiilimsiler, cümle içinde «yan yargı» oluşturur. Yani, cümlede kaç tane fiilimsi varsa o kadar yan yargı vardır.

- ❖ Konuşacaklarımız tükenmiş, uzayan suskunluklarda sıkılmaya başlamıştık.
- ❖ Kursa gelen öğrenciler, yemek yapmanın çok zevkli olduğunu söylüyorlar.